

Wstęp

Sprawozdawczość spółek jest pojęciem, które do niedawna kojarzyło się niemal wyłącznie ze sprawozdawczością finansową, czyli metodami i sposobami raportowania spółek o ich sytuacji majątkowej i finansowej. Wraz z rozwojem sprawozdawczości pojawiła się jednak także potrzeba powiększenia zakresu sprawozdawczości o elementy niezwiązane ze sprawozdaniem finansowym, a nawet dotyczące kwestii, które z różnych powodów są niemożliwe do zawarcia w ramach klasycznego sprawozdania finansowego.

W ciągu ostatniego dziesięciolecia zaobserwować można zwiększoną praktykę spółek polegającą na dobrowolnym ujawnianiu informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Spółki, kierując się różnymi bodźcami i zachętami, także finansowymi w ramach przedstawionych w niniejszej książce teorii – interesariuszy, sygnalizacji, agencji i innych – zaczęły same i w sposób dobrowolny ujawniać dodatkowe informacje.

Ukuty i spopularyzowany przez Roberta Edwarda Freemana w latach 80. ubiegłego wieku termin interesariusz (*stakeholder*) – określający całą potencjalną grupę odbiorców informacji z zakresu informacji niefinansowych – stał się kluczowy, rozszerzając dotychczasową grupę odbiorców informacji poza postulowaną przez Milтона Friedmana grupę akcjonariuszy/właścicieli (*shareholders*) jako wyłącznych „mocodawców” spółek i wskazując na fakt, że inne grupy osób i instytucji, które nie zainwestowały w daną spółkę, mogą ponieść skutki jej działalności – na przykład pracownicy mogą wymagać od spółek raportowania informacji o warunkach pracy, a całe społeczeństwo raportowania informacji o wpływie jednostki na środowisko naturalne, którego koszty degradacji poniosą nie tylko właściciele, którzy zainwestowali kapitał w jednostkę.

Miejscem ujawnień takich informacji stały się początkowo sprawozdania z działalności i inne dokumenty ujawniane w ramach raportu rocznego przy sprawozdaniu finansowym. Wraz z czasem zyskała jednak na popularności praktyka zawierania tego typu informacji w odrębnych i poświęconych wyłącznie im raportom. Raporty te, nazywane raportami społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (*Corporate Social Responsibility* – CSR), miały na celu prezentację informacji spółek o ich kwestiach społecznych, pracowniczych i środowiskowych, dotyczyły także innych problemów i obszarów zgłaszanych przez interesariuszy takich spółek.

Cechą raportów CSR było ich uporządkowanie i sporządzanie na podstawie wysokiej jakości standardów zapewniających tym raportom przydatność dla interesariuszy, czyli możliwość wykorzystania informacji w nich zawartych w procesach decyzyjnych przez ich odbiorców. W ostatnim czasie wykształciła się duża liczba standardów takich jak Global Reporting Initiative (GRI), Standard Informacji Niefinansowych autorstwa polskiego Stowarzyszenia Emitentów Giełdowych czy United Nations Global Compact i inne standardy rozwijane w celu usprawnienia procesu raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, zwiększenia ich jakości i przydatności dla odbiorców.

Należy zaznaczyć, że presja społeczna i instytucjonalna na największe z przedsiębiorstw – określane w prawodawstwie mianem jednostek zainteresowania publicznego – spowodowała, że w ostatnim czasie zaczęły pojawiać się regulacje na poziomie państwowym, a także organizacji międzynarodowych, nakładające na jednostki obowiązki raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Centrum nowego trendu obligatoryjnego (nakazanego prawem) ujawniania informacji niefinansowych stała się Europa, gdzie na skutek działań Komisji Europejskiej opublikowano w 2014 roku Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r. zmieniającą dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy) (*Non-financial reporting directive* – NFRD), która narzuciła na największe jednostki państw Unii Europejskiej obowiązek ujawniania informacji niefinansowych. Obecnie w Dzienniku Urzędowym UE została już opublikowana jej zaktualizowana wersja w postaci Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 537/2014, dyrektywy 2004/109/WE, dyrektywy 2006/43/WE oraz dyrektywy 2013/34/UE w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (tekst mający znaczenie dla EOG; dalej: Dyrektywa CSRD), odpowiadającej na część mankamentów poprzedniej dyrektywy.

NFRD została wdrożona do polskiego prawodawstwa w ramach nowelizacji ustawy o rachunkowości (Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, dalej: UOR) w 2017 roku i wszystkie jednostki podlegające nowym przepisom były od 2018 roku aż do teraz zobowiązane upubliczniać informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju (w ustawie określone jako niefinansowe) w ramach sprawozdań z działalności (jako oświadczenia na temat informacji niefinansowych) lub osobnych raportów CSR (sprawozdań na temat informacji niefinansowych).

Wszystkie powyższe zdarzenia poskutkowały upublicznieniem przez spółki na terenie całej Europy i Polski (około 6000 w całej Europie, a 300 w Polsce) olbrzymiej liczby raportów dotyczących informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Spółki w ramach swoich raportów zaczęły masowo „chwalić” się swoimi

osiągnięciami związanymi ze zmniejszaniem zużycia energii i wody, emisji CO₂, zmniejszoną ilością odpadów, politykami zatrudnienia stawiającymi na różnorodność, z przeciwdziałaniem korupcji i łapownictwu itp. Aby jednak zapewnić tym raportom i informacjom z nich pochodzącym odpowiednią jakość, należało zadbać o ich przydatność i zastanowić się nad tym, czy mogą one być porównywalne między spółkami. Jeżeli ujawnianym informacjom nie zostanie zapewniona odpowiednia jakość, to nie będą one przydatne dla interesariuszy, a zamiast tego staną się szumem informacyjnym lub jedynie uzupełnią zestaw narzędzi marketingowych spółek.

Brak dotychczasowej jednolitej systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju wpływa negatywnie na możliwości ich badania – zarówno przez ich odbiorców, jak i środowisko naukowe, a docelowo obniża ich jakość, zmniejsza porównywalność pomiędzy raportami różnych spółek i obniża przydatność tych informacji dla interesariuszy. Zdaniem autora uporządkowana systematyka czy nawet klasyfikacja informacji w ramach różnych standardów jest konieczna, aby wytworzyły się narzędzia i metody badania tych informacji – podobnie jak współcześnie istnieją takie narzędzia i metody w przypadku informacji wyrażonych w pieniądzu i ujawnianych w ramach sprawozdań finansowych.

Głównym celem niniejszego opracowania jest zaproponowanie systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Dla realizacji celu głównego opracowania wyznaczono cztery cele szczegółowe:

- prezentacja pojęcia i istoty informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju wraz ze wskazaniem miejsca ich ujawnień i ich użytkowników,
- przedstawienie teorii i koncepcji wyjaśniających ujawnianie informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju przez spółki,
- opis obecnych regulacji prawnych i wybranych standardów dotyczących sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju,
- identyfikacja cech raportów w zakresie zrównoważonego rozwoju, stosowanych standardów ujawnień i przykładowych publikowanych w nich informacji przez spółki indeksu WIG-ESG z wykorzystaniem metody analizy treści.

Realizacja celu głównego zdecydowała o strukturze prezentacji prowadzonych rozważań. Treść monografii podzielono na cztery rozdziały, poprzedzone wstępem i podsumowane w zakończeniu.

W rozdziale 1 przedstawiono pojęcie informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz jego istotę na podstawie definicji z literatury naukowej oraz dokumentów i standardów dotyczących raportowania zintegrowanego, CSR, niefinansowego i zrównoważonego rozwoju. W rozdziale przedstawiono również raport roczny i jego składowe jako miejsce ujawnień oraz interesariuszy i ich grupy jako odbiorców tych informacji. Rozdział ten ma na celu przedstawienie zakresu pojęć podstawowych użytych w dalszej części książki.

W rozdziale 2 zaprezentowano teorie naukowe, które uzasadniają dobrowolne ujawnianie informacji niefinansowych. Przedstawiono kolejno miejsce sprawozdań w zakresie zrównoważonego rozwoju w kontekście istniejącej nauki rachunkowości, koncepcję CSR oraz teorie naukowe: interesariuszy, agencji, asymetrii, sygnalizacji, instytucjonalną i legitymizacji, których autorzy objaśniają przyczyny dobrowolnych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, ukazując listę kar i korzyści wynikających z ich ujawniania. Rozdział zamyka analiza zalet i wad ujawniania informacji niefinansowych w raportach rocznych spółek na przykładzie wybranych źródeł literatury.

Rozdział 3 został poświęcony w całości analizie przepisów prawnych (przyczonej dyrektywy 2014/959UE i jej planowanej nowelizacji oraz polskiego prawodawstwa) oraz standardów dotyczących raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju. Rozdział kończy z kolei krótka analiza obecnych regulacji i możliwości weryfikacji raportów w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz jej przełożenia na jakość ujawnianych w nich informacji.

Monografię wieńczy rozdział 4 poświęcony badaniu ujawnień informacji niefinansowych przez największe polskie spółki giełdowe pochodzące z indeksu WIG-ESG (*de facto* WIG20 oraz mWIG40 – a więc 60 spółek o najwyższej giełdowej kapitalizacji). WIG-ESG zastąpił w ostatnim czasie indeks WIG-RESPECT i stanowi on obecnie główny indeks spółek odpowiedzialnych społecznie na polskiej giełdzie. W badaniu zidentyfikowano najważniejsze ujawniane informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju, co do których istnieje zdaniem autora możliwość ich porównywania między spółkami i ich systematyzacji bez względu na wykorzystany standard ujawnień oraz branżę danej spółki – oznacza to, że obok przedsiębiorstw przemysłowych zebrano dane również ze spółek sektora finansowego – banków oraz zakładu ubezpieczeniowego. Zebrane dane na temat informacji zrównoważonego rozwoju zostały następnie wykorzystane w opracowaniu autorskiej propozycji systematyki ujawnianych informacji pod koniec książki.

Opracowanie winno stanowić platformę do dyskusji nad szczegółową systematyką informacji ujawnianych w raportach dotyczących zrównoważonego rozwoju w obszarach: teoretycznym (podjętej próby określenia pojęć podstawowych w zakresie raportowania zrównoważonego rozwoju na podstawie badań), praktycznym (polegającym na wskazaniu standardów i prawodawstwa regulujących ten rodzaj raportowania) oraz normatywnym (polegającym na próbie stworzenia systematyki raportowanych informacji przez polskie spółki na podstawie danych z lat 2014–2020).

Wnioski końcowe z badania przedstawiono w zakończeniu książki.